

Nurettin Topçu ve İsyân Ahlakı Kavramsallaştırmasının Psiko-Sosyal Boyutları¹

Ahlak, felsefe sözlüklerine göre genellikle belli bir yaşam anlayışından doğan davranışların bütünü ve zihinde iyi olarak düşündüğümüz her şey olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, ahlak bireyin kişiliğini ve iyi sıfatlarını betimleyen tutum ve davranışların tamamını içerir. İnsanların yaşam biçimlerine rehberlik eden ilkelerin ve kuralların toplamı olarak da kabul edilir (Cevizci, 1999, 17).

Ahlak, İslam kaynaklarında iyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri anlatmak için kullanılan bir terimdir. İyi huylar ve faydalı davranışlar "hüsnu'l-huluk, mehâsinü'l-ahlak, mekârimü'l-ahlak, el-ahlaku'l-hasene ve el-ahlaku'l-hamide" kavramlarıyla ifade edilirken, kötü huylar ve çirkin davranışlar "sûü'l-huluk, el-ahlaku'z-zemime ve el-ahlaku's-seyyie" gibi (Çağrı, 1989, 1) kelimelerle tanımlanır.

Ahlakın tanımı farklı ahlakçılar tarafından farklı şekillerde yapılmıştır. Topçu'ya göre ahlak, iyi ve kötü eylemlerin ayırt edilmesini sağlayan normatif bir bilimdir ve bu normlar dinî inançlara dayanır. İslam kaynaklarında ahlakın insanın manevi yapısını ve davranışlarını konu alan bir bilim dalı olarak tanımlandığı belirtilir. Ahlak, insanın içsel durumu ve manevi yapısıyla ilgilenen, seçimlerini etkileyen, değerler sistemini içeren ve yine insan tarafından içselleştirildiğinde onun davranışlarına yön veren önemli bir etkidir (Topçu, 2017).

Ahlakın amacı, insanların daha mutlu ve uyumlu bir şekilde toplum içinde yaşamalarına ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenlemelerine yardımcı olmaktır. Bu yönüyle ahlak, dürüstlüğü teşvik etmek ve bireylerin toplumsal normlara uyumlarını kolaylaştırmak gibi bir görevi de yerine getirmektedir (Topçu, 2017).

Ahlak, insanın doğumundan önce var olan ve sonrasında da devam eden toplumsal bir olgudur. İnsan doğduğunda bu ahlakın içine dahil olur ve onun bir parçası haline gelir. Dolayısıyla insan, ahlak için değil, ahlak insan için vardır. İyi bir yaşam sürdürebilmek için önemli bir araç olan ahlak, farklı alanlarda kendini gösterir. Bu alanlar arasında sosyal ahlak, siyasal ahlak, ekonomik ahlak, çevre ahlakı, çalışma ahlakı, meslek ahlakı ve iş ahlakı gibi çeşitli çalışma sahaları bulunmaktadır.

¹ Öznur Güngör (Din Psikolojisi Uzmanı), Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara
oznurgungor@yahoo.com | ORCID: 0000-0003-2487-2172

Ahlakın bilimsel bir disiplin olup olmadığı sorusu tarih boyunca birçok düşünür tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Nurettin Topçu, ahlak kavramını incelerken Batı düşünürlerinden etkilenmiş ve materyalist-pozitivist akıma karşı kendine hası düşünce sistemi oluşturmuş önemli bir filozoftur. Topçu'nun ortaya koyduğu bu spiritüalist felsefi akıma göre, insanların Allah'a doğru ilerlemesi, sadece akıl ile değil aynı zamanda ahlaki değerlerle de mümkündür. Bu akımın önde gelen temsilcilerinden Maurice Blondel, dini kapsayıcı bir hareket sistemi olarak görür ve din ile felsefeyi birbirine ahlak ile yakınlaştırmaya çalışır. Topçu bu fikir akımından etkilenerek kendi dâvasının adını iradenin dâvası/isyan ahlâkı olarak belirler (Topçu,2015, 18). Doktora tezi de “İsyan Ahlâkı olarak Türkçe 'ye çevrilir.” İsyan Ahlâkı ifadesi Nurullah Gülsever'in İbn Hazm'dan çevirdiği kitabın adında geçmektedir, “Peygamberlerde İsyan Ahlâkı” (İbn Hazm, 2020, 2) başlıklı bu ifade Topçu'nun kavramsallaştırmasının da ilham kaynağı olmuştur.

Topçu, iki çeşit isyandan bahseder, Birincisi, Allah'sız ferdiyetçilik anlamında Stirne'in anarşizmi, Rousseau (ö. 1778)'nun toplum kaynaklı her şeyi inkar eden hasta ferdiyetçiliği ve Schopenhauer (ö. 1860)'ın nihilizmde son bulan kötümser iradeciliğidir; İkincisi ise ferdî iradenin kendi yetersizlik ve eksikliğini gidermek için ilâhî iradeye katılması, başka bir ifadeyle, Allah'ın insandaki hareketi, O'nun bizzat bize karşı isyanıdır (Topçu, 2019c, 20, 192-3; Karaman, 2000, 115; 2009, 82).

Nurettin Topçu, gerek felsefi gerek bireysel ve gerekse toplumsal meseleleri ele alırken düşünce sisteminin temeline ahlâkı koymakta ve buna göre bir temellendirme yapmaya çalışmaktadır. Düşüncesini hareket, irade ve isyan üzerine kuran Topçu'ya göre bu kavramlar felsefi oldukları gibi ahlâkî ve tasavvufi kavramlardır (Kara, 2009, 11). Bilhassa ahlak kavramı dönemin akademisyenleri tarafından modası geçmiş bir kavram olarak görülmektedir. Fransa'dan dönen Topçu'ya akademisyen biri tarafından neler yaptığını sorar. Topçu, ahlâk felsefesi konulu çalışmalar yaptığını söyleyince yadırganır (Müftüoğlu, 2004, 173). Oysaki ahlâk Topçu'nun idealidir. İşte bu çalışmada Topçu'nun hayatını adadığı ahlak davasının temel taşı ve doktora konusu olan “isyan ahlâkı” düşüncesinin kavramsal çerçevesi ele alınacaktır. Çalışma bu anlamda anlayıcı anlayıcı, tasvir edici ve karşılaştırmacı bir yaklaşım benimseyerek dökümantasyon tekniğine uygun olarak yürütülmüştür. Elbette çalışmada amaçlanan Topçu'nun isyan ahlâkı ile özgürlük ilişkisini; özgürlüğü engelleyici hususlar ve sorumluluk iradesi bağlamında ele almak ve yine din bilimleri alanına uzanımlarını ortaya koymaktır.

Sosyo-Biyografisi

Nurettin Topçu, 7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğdu ve ilk adı Osman Nuri Topçu olarak kaydedildi. Ailesi Erzurum kökenliydi ve dedesi, Erzurum'un Ruslar tarafından işgal edildiği dönemde topçu olarak görev yapmış "Topçuzâdeler" olarak bilinirdi. Babası Ahmet Efendi, önce tahıl ve canlı hayvan ticaretiyle uğraşırken, sonra İstanbul'a yerleşerek kasaplık işine girdi. Annesi Fatma Hanım, Eğin ilçesinde doğmuştu ve bu ilçenin köklü kültürel geçmişi Nurettin Topçu'nun düşünce dünyasını etkiledi.

Topçu ailesinin tek çocuğuydu ve Ahmet Efendi, erken yaşta yetim kaldıktan sonra aile geçimini tahıl ve canlı hayvan ticaretiyle sağlamaya çalıştı. Ahmet Efendi, İstanbul'a geldikten sonra işlerini büyüterek önce yazihane, sonra da Tahtakale'de Erzurum Hanı'nı satın aldı. İlk eşinin ölümü ve Balkan Savaşı'nda ölen iki oğlunun ardından, Eğinli Kasap Hasan Ağa'nın kızı Fatma Hanım ile ikinci evliliğini yaptı. Bu ikinci evlilikten Hayrettin ve Nurettin Topçu dünyaya geldi (Kara, 2009).

Ahmet Efendi, Birinci Dünya Savaşı sırasında işleri kötüye giderek iflas etti ve Süleymaniye'den Çemberlitaş'a taşındı. Ticaret işini bırakarak kasap dükkânı açarak yeni bir işe başladı (Kara, 2012, 248-49).

Nurettin Topçu'nun çocukluk yılları Süleymaniye ve Çemberlitaş'ta geçti. Altı yaşında iken Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'nde eğitime başladı ve ilkokulu Büyük Reşid Paşa Numune Mektebi'nde tamamladı. Buradaki öğretmenini Osman Efendi, Topçu'nun babası Ahmet Efendi'ye, "Osman Nuri büyük adam olacak" dedi, bu söz Ahmet Efendi'yi çok mutlu etti. Topçu, bu dönemlerde sakin ve içe dönük bir karaktere sahipti. Ayrıca hocası Şerafettin Yaltkaya sayesinde çok genç yaşta namaz kılmaya başladı.

1922 yılında Reşid Paşa Numune Mektebini bitirdi ve bu dönemlerde gazete ve kitap biriktirme merakıyla edebiyat dünyasına ilgi duymaya başladı. Türkçe öğretmenini Nafiz Bey'in Mehmet Akif'in şiirlerini öğrencilere ezberletmesi, Nurettin Topçu'nun Akif'e olan sevgisini daha da güçlendirdi. Vefa İdadisi'nde öğrenim gördüğü sırada babasını kaybetti, bu erken kayıp ailesi üzerinde derin etkiler bıraktı. Ağabeyi Hayrettin Topçu da babalarının ölümünden sonra eğitimine devam edemedi ve ailenin yükünü taşımak zorunda kaldı.

Topçu'nun başarılı eğitim hayatı, ağabeyi Hayrettin'in fedakarlığı sayesinde devam etti. Nurettin Topçu'nun sorumluluk duygusu, ağabeyinin fedakarlığıyla birlikte gelişti ve bu, Topçu'nun hayatında derin etkiler yarattı. Bu durum, okuduğu okullarda birincilikle sınıfını tamamlamasında da görülebiliyor. Lise eğitimine İstanbul Erkek Lisesi Edebiyat Bölümü'nde devam

eden Topçu, felsefeye olan ilgisini bu okulda geliştirdi ve 1928'de bu okuldan pekiyi dereceyle mezun oldu (Kara, 2012, 249).

Sınavı kazanarak Avrupa'da eğitim fırsatı yakalayan Nurettin Topçu, Fransa'da öğrenim görmeye başladı. Fransızca öğrenmek amacıyla Aix Lisesi'ne kaydoldu ve burada Maurice Blondel ile tanıştı. Hareket Felsefesi'nin kurucusu olan Blondel'in felsefi görüşleri Topçu'yu etkiledi ve ikisi yıllarca mektuplaştılar. Aix Fakültesi'nden sonra Strasbourg Üniversitesi'ne geçerek felsefe eğitimine devam etti. Topçu, felsefe eğitiminin yanı sıra ahlak derslerini tamamlayarak sanat tarihi lisansını tamamladı.

1934 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde "Conformisme et Révolte" adlı ahlak felsefesiyle ilgili tezini savunarak üstün başarı elde etti. Avrupa'ya eğitim için giden Türkler arasında ahlak konusunda çalışan ilk öğrenci ve Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe alanında doktora yapan ilk Türk olarak tarihe geçti. Fransa'da kalmak için kendisine yapılan teklifleri reddederek 1934 yılında Türkiye'ye geri döndü (Kara, 2012, 249; Kara, 2009).

Fransa'da eğitim aldıktan sonra vatanına dönen Nurettin Topçu, çocukluk arkadaşı ve düşünsel etkileyeni Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım ile evlendi. Ancak bu evlilik kısa süreliydi ve Topçu, Fethiye Hanım'dan sonra başka bir evlilik yapmadı. Aile kavramına Topçu'nun bakış açısı, yaşamının geri kalanında bekar olarak yaşamayı tercih etmesiyle gösterildi; aile kavramına ne teorik ne de pratik olarak koruyucu bir tavırla yaklaşmadı.

Türkiye'ye dönüşünden sonra 1935 yılında Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmenini olarak göreve başladı. Burada not konusundaki ahlaki olmayan teklifi reddetti ve bu nedenle İzmir Atatürk Lisesi'ne sürgün edildi. Daha sonra İzmir'de öğretmenlik yapmaya başladı. 1939 yılında "Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi"ni kurdu. Dergideki yazısı olan "Çalgıcılar" nedeniyle açılan soruşturma sonucunda Denizli'ye sürgün edildi ve öğretmenlik mesleğinde ikinci kez sürgün deneyimini yaşadı.

Topçu, bu yıllarda hayatındaki sorulara bazı yeni tanıştığı kişilerin yardımıyla cevaplar bulmaya başladı ve mistik düşüncelerden etkilendi. İstanbul'a tayin talebinde bulunarak nihayet İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ne atandı. Öğretmenlik kariyerinin çoğunu İstanbul'da geçirdi ve farklı liselerde görev aldı, bunlar arasında İstanbul Haydarpaşa Lisesi, Vefa Lisesi, Robert Koleji, İstanbul İmam Hatip Lisesi ve İstanbul Lisesi bulunmaktadır. Emekli olana kadar İstanbul Lisesi'nde öğretmenlik yaptı.

1975 yılında hastalanan Topçu, son eseri sayılabilecek "Ahlak" adlı kitabını bitirdi. Ancak hastalığı ağırlaştı ve pankreas kanserine yakalandı. Bir süre hastanede tedavi gördükten sonra 10 Temmuz 1975'te vefat etti. Cenaze

namazı Fatih Camii'nde kılındıktan sonra Topkapı Kozlu Kabristanı'na defnedildi.

Nurettin Topçu, çok yönlü bir düşünürdü. Öyle ki felsefe, din, tasavvuf, siyaset, ahlak, ekonomi, eğitim, kültür ve medeniyet, milliyetçilik, Anadoluculuk, devlet ve demokrasi gibi birçok konuda yazılar yazarak döneminde bir düşünce geleneğinin oluşmasına katkı sağladı. Türk düşünce geleneği içinde hem birinci hem de ikinci kuşak felsefecilerinden biri olarak kalıcı bir etki bıraktı (Karaman, 2000; Kara, 2012).

Nurettin Topçu, hem Türk mistik felsefesine önemli katkılarda bulunan ahlakçı çağdaş bir Türk filozofu olarak kabul edilir, hem de sağlam bir sosyolojik temele dayalı birikimi sayesinde sosyolog olarak tanımlanabilir. O, ahlak ve sosyolojiyi lisans eğitimi sırasında aynı kategoride gördü, bu yüzden "Sosyoloji ve Ahlak" alanında sertifika aldı. Bu nedenle hem filozof hem de sosyolog olarak tanımlanabilir. Özellikle bu iki alanda gelenekler oluşturabilme ve sürdürebilme yeteneği büyük öneme sahiptir. Topçu'nun düşüncelerini ve kişiliğini anlamak için onu bu bağlamda ele almak, onun değerini ve etkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca bu bakış açısı bize Topçu'nun batı ve Türk düşüncesi açısından değerlendirilmesi gereken benzersiz bir düşünür ve filozof olduğu portresi sunar. Kendisi felsefe tarihinde değerlendirilebilecek bir tavır sergilerken, kültürel ve siyasi gelenekler açısından da anlamlı bir duruşa sahiptir (Eker, 215; Bayraktar, 2023).

Hakkında Yapılmış Bilimsel Çalışmalar

Nurettin Topçu'nun eserleri felsefe, ahlak, kültür, medeniyet, milliyetçilik, Türkiye'nin eğitim davası gibi birçok önemli konuya odaklanan önemli kitaplardan oluşmaktadır. Bu kitaplar, Dergâh Yayınları tarafından çeşitli baskılarda yayımlanmıştır. Topçu'nun düşünce dünyasına ve Türk düşünce geleneğine büyük katkılar sağlayan bu eserler, Onun felsefi görüşlerini, ahlaki değerlerini, kültürel perspektifini ve Millî kimlik anlayışını derinlemesine ele almaktadır. Bu kitaplar, Topçu'nun zengin düşünsel mirasını okuyucularıyla buluşturarak Türk düşünce hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Kitaplar aracılığıyla Topçu, Türkiye'nin değerlerini, tarihini ve geleceğini ele alarak okuyucularına düşünmeyi ve sorgulamayı teşvik etmektedir. Bu eserler, onun felsefi ve ahlaki bakış açısını derinlemesine anlamak ve Türk düşünce dünyasına katkılarını takdir etmek için önemli kaynaklardır.

Topçu'nun güçlü ve özgün düşünce sistemini ve felsefesini anlama ve sonraki nesillere aktarma çabasının bir ürünü olarak da ona dair pek çok çalışmalar yapılmış, kitaplar yazılmış, sempozyum ve toplantılar icra edilmiştir.

Nurettin Topçu'nun Yol Büyükleri

Nurettin Topçu'nun karakter ve düşünce gelişiminde etkili olan unsurları incelediğimizde, aile, yakın çevre, doğduğu ve büyüdüğü İstanbul, eğitim gördüğü Fransa gibi temel etkenler karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Topçu'nun düşünce dünyasını şekillendiren düşünürleri iki ana grupta karşımıza çıkmaktadır,

Batılı Düşünürler, Nurettin Topçu'yu etkileyen batılı düşünürler arasında Maurice Blondel (hareket felsefesinin kurucusu), Henri Bergson (sezgicilik felsefesinin önde gelen ismi) ve Louis Massignon (tasavvuf tarihi alanında çalışmalarıyla ünlü Fransız şarkiyatçı) yer almaktadır. Topçu, Maurice Blondel'in hareket felsefesinden etkilenecek "Hareket" adlı bir dergi çıkarmıştır ve bu felsefi akıma ilgi duymuştur. Ayrıca Henri Bergson'un sezgicilik felsefesi de Topçu'nun düşüncelerini etkilemiştir.

Müslüman Şahsiyetler, Nurettin Topçu'nun düşünce dünyasını etkileyen Müslüman şahsiyetler arasında Abdullah Hasib Yardımcı, Abdülaziz Bekkine, Mevlana, Yunus Emre, Fatih Sultan Mehmet, Mahmut Celaleddin Ökten, Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Avni Ulaş ve Remzi Oğuz Arık gibi isimler bulunmaktadır. Topçu, özellikle Mehmet Akif Ersoy, Hüseyin Avni Ulaş ve Remzi Oğuz Arık'tan büyük etkilenmiştir. Mehmet Akif'i Türkçe öğretmeni Nafiz Bey sayesinde tanımış ve onu büyük bir ahlaki örnek olarak görmüştür. Hüseyin Avni Ulaş, Erzurum Kongresi ve İstiklal Mücadelesi'nde önemli rol oynamış bir hizmet adamıydı ve Topçu'nun çocukluk arkadaşıydı. Remzi Oğuz Arık ise Fransa'da tanıştığı bir şahsiyetti ve Anadolucu, köycü, halkçı, fedakâr ve mistik kişiliğiyle Topçu'yu etkilemiştir (İlgaroğlu, 2020).

Nurettin Topçu sadece başkalarından etkilenen bir düşünür değil, aynı zamanda etkilediği birçok kişiyi yetiştiren önemli bir şahsiyettir. Hareket Dergisi aracılığıyla birçok düşünce adamı ve yazarı etkilemiş, politika, edebiyat, yayıncılık ve düşünce alanlarında birçok insanın yetişmesine katkı sağlamıştır. Kendisi çok yönlü kişiliğinin bir yansıması olarak felsefe, eğitim, politika, yayıncılık gibi birçok alanda önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çok yönlülüğünün temelinde, hem tarihsel derinliği ve kültürel atmosferi olan bir medeniyet mirasında yetişmesi hem de etrafındaki insanların ve Hareket Felsefesi'nin büyük etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle Topçu, kendi özgün felsefesini geliştirebilmiş ve farklı düşünce akımlarına karşı özgün bir yaklaşım benimsemiştir (Kara, 2010; Karaman, 2000; Aydoğdu, 2009).

Komformist Bir Ahlaka Başkaldırı Olarak İsyan Ahlakı ve Özgürlük

Nurettin Topçu'nun ahlak anlayışının temelleri, 1934 yılında savunmuş olduğu doktora tezi olan "Conformisme et Révolte" adlı çalışmasında atılmıştır.

Bu tez, Uysallık ve İsyan olarak çevrilebilecek olsa da temel dinamiği isyan kavramı olduğu için mütercimler tarafından İsyan Ahlakı olarak tercüme edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın temel kaynağı Topçu'nun bu eseridir.

Topçu, hareket felsefesinden büyük ölçüde etkilenmiştir. İsyan Ahlakı adlı eseri, Blondel'in "Hareket, insanla Allah'ın bir terkididir" cümlesiyle başlar. Topçu'ya göre, ahlaki bilgiyi elde etmek sadece ahlaklı olmak anlamına gelmez. Ahlak, insanın hareket etmesiyle geliştirilen bir şeydir. İnsan, hareket ettikçe iyi ve kötü arasındaki farkı anlamaya başlar ve bu konuda kişisel deneyim kazanır. Yani Topçu'ya göre ahlaki bilgiyi elde etmek, insanın hareket ederek, deneyim kazandığı bir süreçtir. Topçu'ya göre ahlaklı olmak, iyi ile kötüyü ayırmanın sadece hareketle mümkün olduğunu ifade eder.

Topçu, çalışmalarının bazı bölümlerinde isyan kavramını kullanmaktadır. Topçu, bu kavrama -ilk akla gelen bir otoriteye, bir zulme başkaldırıktan ziyade- “adaletin çiğnendiği yerde, onu çiğneyen kuvvete karşı vicdanın hareket hâlinde tepkisi” manasını vermiştir.

Nurettin Topçu, "isyan" kavramına olumlu bir anlam yüklerken, buna karşı "uysallık" kavramını getirir ve bu ikinci kavramı eleştirir. Genel paradigmadan farklı bir yaklaşım sergiler ve "uysallık" kavramının ilk bakışta olumlu bir meziyet gibi görünse de aslında eleştirdiği bir nitelik olduğunu ifade eder. Nurettin Topçu, isyan ahlakını, iradenin sonsuzluğa ulaşma amacıyla her türlü çıkar, tutku ve sonlu iyi ve mutluluğa bile karşı bir başkaldırı olarak tanımlamaktadır. İsyan ahlakı, sorumluluk ideali ile özdeşleştirilir ve iradenin sonsuzluğa yönelme amacıyla dış şartlara karşı bir başkaldırı olarak kabul edilir (Kök, 1998, 18; Karaman, 2009, 86).

Nurettin Topçu'nun isyan anlayışı hem anarşizm hem de uysallık öğelerini içermektedir. İsyanın anarşizmi, insanın kendi zayıflığını kabul edip değişiklik yapabilme gücüne dayanırken, uysallık ise kurtulan iradenin ilahi iradeye teslim olmasıdır. Bu nedenle, bireyler ve toplumlar, anarşizm ve uysallık arasındaki çatışma ile isyana yol açar. Bireyler genellikle ya anarşizmi seçerler ve özgürlük arayışına girerler veya uysallığı seçerler ve ilahi iradeye boyun eğerler (Karaman, 2000; 120; 2016, 316).

Topçu, isyân ahlâkından kastını şu cümlelerle aktarır:

“Bizim anlamak istediğimiz isyân, ne benliğimize ve nefsimize ait arzulara ne içtimaî gayelere ne de merhametten başka duygulara bağlı isyândır. Bizim isyânımızın ancak sonsuzlukta gayesini arayıcı olduğunu ve âlemşümül merhamet kaynağından doğduğunu söyledik. Nefsimizle hiç alâkasi olmayan ve bizi mesuliyetle harekete geçiren merhamet, isyânîrâdemizin ilâhî kuvvetidir. Bizim isyânımız anarşi değildir; ebedî ve âlemşümül merhamet

nizâminabağlılıktır. Onda, gayesi olan ve kendisine ihtirâsla çevrilmiş bulunduğu namütenahi kuvvete itaat vardır. Bu itaat, en mükemmel teslimiyettir. Her isyanda bu mânada hem de bir itaat vardır, denebilir.” (Topçu, 2004, 73).

Topçu'nun ifadesiyle isyan ahlakı, “türlü sefaletlerle ihtirasların parça parça böldüğü hasta bir vücudu andıran İslam dünyasını birleştirmenin ve İslam dünyasında çoktan gömülmüş olan Kur'an harikası ilahi ahlakı diriltmenin mücadelesidir” (Karaman, 2006, 318).

Görüldüğü üzere Topçu'nun "isyan ahlakı," ahlaki iradenin ifadesi olarak kabul edilir ve insanın sonsuzluğu tercih etme, dış etkenlere başkaldırma sorumluluğu idealini temsil eder. Bu yaklaşım, kişisel çıkarlardan önce insanın sonsuzluğa ulaşma amacını yücelten bir anlayışı ifade eder (Kök, 1998, 18).

Topçu, isyan kavramına olumlu bir anlam yükler ve bu kavramı, genel bağlamından ayrı bir şekilde değerlendirir (Karaman, 2000, 113). Ona göre isyan, insanı özgürleştiren ve özgür iradeli bir hareket olarak kabul edilmelidir. Bu isyan, insanın kendini aşmasını, ruhunu özgürleştirmesini ve iradesini daha yüksek bir iradeye dönüştürmesini sağlar. İsyân sayesinde insanın nefsi, bencillikten arınarak safiyet kazanır ve Tanrı'nın razı olduğu bir nefis olur. İsyânın özünde, insanın kendi nefesine, bedenî arzularına ve çıkarıcı yönüne karşı bir başkaldırı olduğunu vurgular.

Topçu'ya göre, isyanın ahlâkî olabilmesi için bazı ideal şartlar gereklidir. Her hareketin ve isyanın kabul görmesi için bu şartlar sağlanmalıdır. Bu şartlar, isyanın haksızlığa karşı bir tepki olması, insanın öz benliğine bir iştirak içermesi ve ilâhî iradeye boyun eğme anlamına gelmesidir. İsyân, dışarıdan gelen ve insanın özgürlüğüne zarar veren her türlü tehlikeye karşı bir tepki olarak doğar ve bu tepki, Tanrı'ya karşı itaatın bir gereği olarak kabul edilir. İtaat, insanın kendi nefesine, bedenî arzularına ve çıkarıcı yanına isyan etmesiyle gerçekleşir. Bu şekilde insan, ilâhî hikmetle bütünleşebilir ve kendini Tanrı'nın iradesine adanmış olur.

Topçu, isyanın gerçek anlamının, insanın kendini aşması ve ruhunu özgürleştirmesi olduğunu ve bu isyanın Tanrı ile insan arasında bir geçiş noktasında yer aldığını ifade eder. İsyân, hem bir anarşist hem de bir konformist ahlâk içerir ve ilâhî irade karşısında itaatın bir göstergesi olarak kabul edilir (Topçu, 2015; 2015a)

Nurettin Topçu'nun "İsyân Ahlakı" eserinde ele aldığı ilk sorun, özgürlük sorunudur ve ahlak felsefesinin en önemli sorunlarından biri olan özgürlük sorunuyla ilişkilidir. İsyana ulaşmak için özgürlüğü tanımanın gerektiği

vurgulanır. Özgürlük ise hareketle anlaşılabilir ve hareketle oluşturulabilir. Çünkü insanlar hareket etmeden önceki durumlarıyla aynı değildirler.

Topçu, özgürlüğü doğrudan insanın benliğiyle ilişkilendirir ve özgürlüğünü kişisel kimliği içinde bulur. Topçu, özünde özgürlüğü bir tür determinizmle açıklar. Ancak bu determinizm, bireyin kendi benliği üzerinde, kişiliğiyle kendi eylemlerini belirleme yeteneğine dayalı bir determinizmdir.

Topçu'ya göre, insanın özgür oluşunun bir kanıtı, yaratıcı bir akla sahip olmasından kaynaklanır. Çünkü insan, yaratıcı aklı sayesinde var olan koşulların ötesine geçebilir ve yeni şeyler üretebilir. Örneğin, gemiler her zaman suyun üstündedir, ancak Arşimet'in suyun kaldırma kuvvetini keşfetmesi, yaratıcı aklının bir ürünüdür.

Özgürlüğün bir diğer kanıtı, içimizden gelen emirlerdir. Bu emirlere uymak veya uymamak elimizdedir, bu da kendimizi bir eylemi yapmaya mecbur hissetmek, bunu yapabileceğimizi kabul etmek ve yapabilme yeteneğimizin bir göstergesidir. Ayrıca bir eylemi yapmaya yönelik düşünme ve taşınma faaliyeti de özgürlüğün bir kanıtıdır (Topçu, 2015a, 70-75).

Topçu'ya göre, isyan adamları arasında Halife Ömer, Pascal, Gandhi, İmam-ı Âzam ve Hallac gibi kişiler bulunur. Örneğin, Peygamberin (s.a.v.) Allah'ın hakları için yürüttüğü cihat, ahlaki bir isyandır ve kişinin Allah'a teslim olabilmesi için dünyevi arzulara karşı çıkmayı gerektirir (Topçu, 2016, 51)

Topçu, isyan anlayışını şu ifade ile özetler, "Bizim isyanımız anarşi değildir; ebedi ve evrensel merhamet düzenine bağlılıktır." (Topçu, 2016a, 77). Bu anlayış, içsel bir ayaklanma değil, merhametin nizamına bağlılığı ifade eder.

İsyân Ahlakı, insanın sadece kendini değil, toplumu da değiştirmeyi hedefleyen yeni bir düzene işaret etmektedir. Bu düşünce, Anadolu'ya özgü bir vurgu içerirken, toplumda devrim arayışına işaret eder. Topçu, bireylerin atalarına karşı da sorumlu olduğunu ve Anadolu'nun Slavlar tarafından sömürüldüğünü iddia eder. Bu nedenle Topçu'nun İsyân Ahlakı, siyasi ve toplumsal bir düzen arayışını yansıtır ve kişinin kendini ve toplumu değiştirmek için çaba harcaması gerektiğini vurgular (Topçu, 2015a, 155; 151; 148; 108-111; 101-103; 115).

Gerçek özgürlük, dış belirleyicileri tamamen içselleştirip, bütün bu sebeplere kendi içimizde sahip olduğumuz zaman gerçekleşecektir. Böylece özgürlüğün gelişmesi diyor Topçu, dış tesirlerin gücünü iç tesirlerin gücüne indirgemekten ibarettir (Topçu, 2015, 45).

Ona göre, isyan kavramı, insanın özgürlüğünün vazgeçilmez bir parçasıdır ve özgürlüğün habercisidir. İsyancılar, genellikle toplum tarafından dışlanan, suçlanan ve acı çeken kişilerdir, ancak onlar rahatı değil, acıyı tercih ederler.

Onlara göre, insanı esaretten kurtarmak için insanın kendi dünyasını inançlarıyla kurması gerekmektedir. Topçu, bu isyancıların eylemlerinde determinizmin açıklayamayacağı bir özgürlük unsurunun olduğuna inanır.

Nurettin Topçu, özgürlüğü düşüncenin özgürlüğü ve hareketin özgürlüğü olmak üzere iki temel kategoriye ayırmaktadır. Düşüncenin özgürlüğü, hareket tarafından hem belirlenmiş hem de aşılmış bir durumda görünmektedir. Bu nedenle düşüncenin özgürlüğü, belirli bir özgürlük türü olarak kabul edilmektedir. Ancak Topçu'ya göre hareketin özgürlüğü asıl belirleyici olan türdür. Hareket, insanı hem oluşturan hem de sürekli olarak şekillendiren bir unsurdur. İsteyerek gerçekleştirilen bir hareket, insanı değiştirme kapasitesine sahiptir ve bu nedenle özgürlüğün temelini oluşturur. Hareket, insanın kendi sınırlarını aşması ve kendine meydan okuması anlamına gelir. İnsanın kendisini aşabilmesi, kendi benliğinin sınırlarından kurtulabilmesi için kendi benliğinin unsurlarından soyunması gereklidir. Bu süreç, bir tür isyanı içerir, çünkü insan kendi sınırlarına karşı çıkmaktadır. İnsan, kendisine karşı isyan ederek kendi gerçek kimliğini bulur ve evrensel düzene doğru bir yolculuğa çıkar.

Topçu'ya göre bu gerçek hareket, insanın varlığının ötesine geçmesi için yüce bir Varlık tarafından oluşturulur ve insanın varlığı ile bu yüce Varlık arasında bir işbirliği ile gerçekleşir. Ayrıca hareket, insanın çevresini ve kendi benliğini değiştirmesi anlamına gelir, bu da Topçu'ya göre varlık alanında ve insanın kendi benliği karşısında bir isyandır. Hareket, insanın kendisine karşı ve varlık alanındaki düzene karşı bir isyanı temsil eder. Bu da Topçu'ya göre varlıklar alanına ve insanın kendi benliğine karşı isyan etmesidir. “Hareket, bir isyandır. Bu bizdeki Allah'ın bize karşı isyanıdır. Hiç isyan etmemiş olan, hiçbir zaman hareket etmemiş demektir. Her hür hareket bir isyandır.” (Topçu, 2015, 66-70).

Sonuç olarak, isyan ahlakı tasavvuf, hareket felsefesi, araçsal rasyonalite, kapitalist uygarlığın eleştirisi ve farklı felsefi sonuçların başlangıcı olarak görülebilir. Bu yaklaşım, akıl ve ruhun isyanını incelemeyi içerir.

İsyan Ahlâkında İdeal Vasıflar

Topçu felsefesinde isyan, ahlâkî yönü ağır basan bir isyan olup, şuurlu bir iradede meydana gelir. Ahlâkî olan bu isyan, bünyesinde bazı ideal vasıfları barındırmaktadır. Bunlardan bazıları, sorumluluk, hürmet, merhamet ve aşktır.

Sorumluluk

Nurettin Topçu, özgürlüğün ardından sorumluluğun temel bir kavram olduğuna inanır ve sorumluluğu özgürlükten ayrı düşünmez. Ona göre, sorumluluk, bizi özgür eyleme yönlendiren bir faktördür ve şahsiyetle ve benlikle ilişkilidir. Özgürlüğü benlik içinde oluşturduğumuz bir süreç olarak görür, bu nedenle sorumluluk da benlikle bağlantılıdır. Sorumluluğumuz, bizi özgür bir şekilde eyleme zorlayan bir faktördür. Sorumluluğun etkisi, harekettten önce ortaya çıkmaz, her zaman hareket eden kişiye dairdir. Bu durum, bir cinayeti özgürlüğümüzün bir ifadesi olarak gördüğümüzde, bu cinayetin hukuki olarak aykırı olabileceği, ahlaki olarak başkaları tarafından eleştirilebileceği sonucuna yol açar. Burada şahsiyet kavramına da vurgu yapmak önemlidir. Topçu'ya göre, şahsiyet sadece kendi eylemlerinin hesabını verebilir (Kök, 2015).

Topçu, sorumluluk duygusunu hürriyetin kaynağı olarak görür ve ahlâk ile sorumluluk arasında özgün bir ilişki kurar. Ona göre, diğer ahlâk filozofları sorumluluk kavramını olumsuz bir şekilde ele almış ve kötü bir eylemin sonuçlarına odaklanarak, sorumluluğu bu olumsuz sonuçlardan kaynaklanan bir yük olarak görmüşlerdir. Ancak Topçu, sorumluluğu olumlu bir anlam taşıyan bir kavram olarak değerlendirir.

Topçu'ya göre, sorumluluk kavramının kaynağı insanın şuurudur. İnsanın şuru, sorumluluk karşısında harekete geçmemekten kaynaklanan bir suçluluk duygusu taşır. Bu suçluluk duygusu, vicdan azabından farklıdır çünkü vicdan azabı ahlâkî davranışı teşvik etmez. Topçu'ya göre, sorumluluk duygusu, evrensel bir şuurun doğal bir sonucudur ve insanın düşünce ile kaygı hissetmesine neden olan bir duygu olarak ortaya çıkar. İnsan düşündükçe, yapacağı eylemin sorumluluğunu daha fazla hisseder ve bu düşünce ile sorumluluk duygusu birbirini besler. Bu şekilde düşünce ve kaygı, insanın iradesini geliştirir ve olumlu ahlâkî hareketlere yol açar.

Sorumluluk ile düşünce ve kaygı arasındaki ilişki, insanın ahlâkî yaşamında bir gerilim yaratır. Bu gerilim, insanın karşılaştığı engelleri aşmak için bir düşünce, aynı zamanda sorumluluk hissi taşıyan bir şuur geliştirmesiyle başlar. Bu gerilim, bazen acı ve can sıkıntısı şeklinde kendini gösterir ve insanın pasifliğini kırarak özgürlüğünü artırır.

Topçu'ya göre, insanın hareket etme sorumluluğu, insanın doğaya karşı olan bağımlılığı ve hâkimiyete karşı esirliğinden kaynaklanır. Sorumluluk duygusu, insanın her eylemden sonra artan iradesine dönüşür. Topçu, sorumluluğun ideal niteliğinin ayrıntılı bir şekilde ele alınmadığını ve genellikle hukuki bir olgu olarak ele alındığını belirtir. Ona göre, sorumluluğu

sadece kötü sonuçlardan doğan bir yük olarak gören ahlâkçılar, sorumluluğun doğasını tam olarak anlamamışlardır (Topçu, 2015, 35, 90, 97-98).

Hürmet

Topçu'ya göre hürmet, sorumluluğun doğurduğu gibi isyana ahlâkî nitelik kazandıran önemli bir özelliktir. Hürmet, ahlâk yapısının temel bileşenlerinden biridir ve insanların ahlâkî davranışlarını şekillendiren bir temel unsurdur.

Topçu'ya göre, hürmet göstermek, maddi değerlerin, statünün veya dünyevi kazançların önünde eğilmek anlamına gelmez. Tam tersine, hürmet, insanların ruhsal güzelliklere, manevi değerlere ve insana dair yüce kavramlara saygı duymakla ilgilidir. Hürmet, önce insanın kendisine, kendi iç dünyasına ve değerlerine saygı göstermeyle başlar. Daha sonra bu hürmet duygusu, Tanrı'ya, Tanrı'nın kelâmı olan Kur'an'a, tüm yaratılmışlara, bilgiye, atalarımıza ve insanlığın genel isteklerine yönelir.

Hürmet duygusu, bireyin iç dünyasında vicdanı idare eden ahlâkî kuralların üstün olduğu bir anlayışı yaratır. Bu nedenle vicdanın kanununa saygı, ahlâkın temelini oluşturan bir unsur olarak kabul edilir. Hürmet, insanların basit ve düşük düzeydeki duygulara karşı koyan bir eylemdir. Bu, insanların duygusal tepkilerine değil, ahlâkî değerlere ve yüksek prensiplere saygı göstermelerini teşvik eder. Hürmet, insanların özgür hareketlerini engellemekten ziyade, bu hareketlere daha fazla anlam ve ahlâkî nitelik kazandırır.

Sonuç olarak, hürmet, ahlâkın temel mayasıdır ve insanların içsel değerlere, manevi ilkelere ve ahlâkî prensiplere saygı göstermelerini teşvik eder. Bu, ahlâkın özünü oluşturan bir kavramdır ve insanların ahlâkî davranışlarını yönlendirir (Topçu, 2015, 203; 2013, 93-94, 98-99).

Merhamet

Topçu'ya göre, isyanı ahlâkî bir nitelik taşıyan önemli unsurlardan biri hem sorumluluk hem de hürmet duygusuyla yakından ilişkilendirilen merhamettir. Topçu'ya göre, isyanın gerçekleşebilmesi için insanların içlerinde merhamet duygusunu taşımaları gereklidir. Merhamet, insanların sadece kendilerini değil, başkalarını da düşünmelerini ve onları önemsemelerini sağlar.

Topçu, merhameti Tanrı ile aniden gerçekleşen bir buluşma olarak tanımlar. Merhamet, insanların ruh halinin her bir unsurunu etkilemedikçe, bu ruh halleri sakat veya eksik kalır. Merhamet, sadece dışa yansıyan bir duygu değil, içsel bir özelliktir. Bu duygu, insanın kendi iç dünyasında başlar ve daha sonra dış dünyaya yansır. Merhamet, insanın kendisine, Tanrı'ya, insanlığa,

bilgiye ve daha genel olarak insana dair yüce kavramlara saygı gösterme şeklinde tezahür eder.

Hürmet ve merhamet duyguları, insanın sorumluluk duygusuyla birlikte ahlâkını şekillendirir. Hürmet, daha çok toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan bir olgu iken, merhamet daha çok bireysel bir nitelik olarak kendini gösterir. Ancak bu iki duygu birbirini tamamlar ve sorumluluk anlayışını ideal bir noktaya taşır.

Topçu'ya göre, isyan, anarşizm veya devrim, insanların merhamet duygusu sayesinde doğar. Bu duygu, zulme uğrayanın yanı sıra zalimin vicdanına, haksızlık rejimindeki zenginlerin iç dünyasına duyulan acıma ve endişe olarak ifade edilir. Gerçek merhamet, adaletsizlik karşısında haksızlıkla mücadele etmeye ve bu mücadeleyi ahlâkî bir görev olarak görmeye dönüşür. İsyan, merhametin adaletle buluştuğu bir noktada başlar. Bu isyan, ahlâkî bir özelliğini korumak için ilâhî merhamete bağlılığını sürdürmelidir (Topçu, 2013, 139).

Sonuç olarak, Topçu'ya göre merhamet, insanların içsel dünyalarını ve ahlâkî değerlerini şekillendiren önemli bir duygu ve isyanın temel taşlarından biridir. Bu duygu, insanların başkalarına saygı göstermelerini, adaleti savunmalarını ve ahlâkî davranışlarını şekillendirmelerini teşvik eder.

Aşk

Nurettin Topçu'ya göre, aşk insanın iç dünyasında derin ve baskın bir şuur hâlidir. Aşk, diğer şuur hâlleri gibi bireysel ve sınırlı değil, aksine kalabalık bir şuur hâlinin toplu bir şekilde şuura baskın yapmasıdır. Bu baskın, insanın iç dünyasının derinliklerinden kaynaklanır ve bireyin şuurunu sular altında bırakarak duyguları, düşünceleri ve kararları aşkın etkisi altına alır. Aşkın etkisi altında olan bir kişi, sıradan düşünce süreçlerinin ötesinde bir deneyim yaşar ve kendini tamamen aşka adanmış hisseder. Bu durumda, kişinin ruhundaki hesaplar, çıkarlar veya düşmanlıklar aşkın gücü karşısında önemsiz hale gelir.

Aşk, Topçu'ya göre mutlak bir hakikattir ve insanın varlığını anlamlandıran bir güçtür. Aşk, insanın kendini ve çevresini anlamasına, bütün evrene bir bütün olarak bakmasına yardımcı olur. Aşk, insanın kendini âlemle bütünleşmiş olarak hissettiği bir deneyimdir ve zaman ve mekândan bağımsızdır. Topçu'ya göre, aşk olmadan insanın ölüm korkusuyla başa çıkması mümkün değildir.

Topçu'ya göre aşkın başlangıcı, evrenin ilk var olduğu anla özdeştir. Aşk, evrenin ilk kuvvetidir ve insanın iç dünyasında kendini açığa çıkarmıştır. Aşk, bazen açıkça ifade edilirken, bazen de gizlenir. Ancak aşkın en derin ve güçlü

olduğu yer, insanın iç dünyasının en derin katmanlarıdır. Bu derin katmanlara hiçbir müdahalede bulunamayız ve aşkın bu derinlikleri bizim kontrolümüzün ötesindedir. Aşk, insanın iç dünyasını dönüştüren bir güçtür ve kişinin özgürlüğünü tam anlamıyla geri kazanmasını sağlar.

Topçu'ya göre aşkın özgürlükle doğrudan bir ilgisi vardır. Aşk, kişinin iradesini etkileyemez veya kısıtlayamaz, aksine kişinin iradesini tamamen aşka bağlar. Aşk, kişinin iradesini engelleme gücüne sahiptir ve kişiyi özgür kılar. Topçu, özgürlüğün sadece fiziksel hareket özgürlüğü olmadığını, aynı zamanda düşünce ve duygu dünyasında da gerçekleşen bir özgürlük olduğunu savunur (Topçu, 2019b, 42 vd).

Sonuç olarak, Topçu'ya göre aşk, insanın içsel dünyasında derin bir şuur hâli olarak ortaya çıkar. Aşk, insanın bireysel ve sınırlı düşüncelerini aşar ve onu evrenin bir parçası olarak hissettirir. Aşk, insanın özgürlüğünü ve varlığını anlamlandıran bir güçtür ve aşkın etkisi altındaki bir kişi, sıradan düşünce süreçlerinin ötesinde bir deneyim yaşar.

Hürriyetin Gerçekleşmesinin Önünde Bir Engel Olarak Üç Esaret

Nurettin Topçu, isyan konseptini incelediği süreçte insanın neye isyan ettiği ve esaretiyle neyin kaynaklandığını araştırmaktadır. Bu araştırmasını "insanın esirliği" başlığı altında sürdüren Topçu, insanın esirliğini üç ana başlık altında inceler, haz, dayanışma ve hâkimiyet. Topçu'ya göre insanın esirliği, iradesinin özel bir nesneye bağlanmasını ifade eder. Bu bağlanma, iradenin bir nesneye tutsak olması anlamına gelir. Dolayısıyla Topçu'ya göre özgürlük, iradenin hiçbir özel nesneye bağlanmaması, yani hiçbir şeye tutsak olmaması, hatta hiçliği istemesi durumudur (Topçu, 2019c, 77).

Topçu, insanın bu esaretten kurtulabilmesi için mücadele etmesi gereken kuvvetleri fayda, mutluluk, içgüdü ve toplum olarak belirler. Bu kavramları, insanın kurtulması gereken insanî esaret biçimleri olarak yorumlar. Ona göre insanın esaretten kurtulabilmesi için bu güçlerle mücadele eden benlik, olgunlaşarak isyan hareketini gerçekleştirir (Topçu, 2019c, 36).

Nurettin Topçu, insanın yaratılışındaki hikmetin, kendindeki esaretten kurtularak varlıkların bütününden ayrılmayan gerçek benliğini bulmak olduğunu savunur (Topçu, 2018, 38). Ona göre, insanın kendini esir hissettiği ve bu esareti aşmak istediği durumlar vardır. İnsan, içsel esarete maruz kalarak, nefsi, arzı, toplumu ve diğer pek çok etkenin esiri olabilir (Topçu, 2019b, 75). Topçu, bu içsel esaretlerin üstesinden gelmek isteyen bireylerin nesilleri sürü haline getirmekten kaçınmaları gerektiğini vurgular. Ona göre, sürü halinde yaşayanlar da esirlerdir ve özgür olabilmek için birey olmak gereklidir (Topçu, 2019b, 76).

Topçu, bireyin temel niteliklerle donatılmış bir varlık olduğunu belirtir ve birey olmanın en önemli özelliğini, kendisi ile kendisi olmayan arasındaki farkı tanıma ve bu farka göre hareket etme yeteneği olarak açıklar. Birey, kendisini zorlayan dış etkenlere karşı "hayır" diyebilmelidir. Topçu'ya göre, bu şekilde davranan kişi, hem özgürlüğünü hem de kendi benliğini koruyan bir bireydir (Gündoğan, 2018, 73).

Topçu, bireyin kendini aşabilmesini ve evrensel düzene uyum sağlayabilmesini aslında bir isyan hareketi olarak değerlendirir. İsyana, kişiyi esir eden güçlere karşı "hayır" deme yoluyla ulaşılır. Ona göre, ahlaki hareketin temel tanımı, kölelik ve esareti aşma eylemi olan isyanla ilişkilendirilebilir (Gündoğan, 2018, 83). İsyankar bir tavır, bireyin ailesine, topluma, millete ve insanlığa bağlılığından ve bu bağlılığın getirdiği esaretten kurtulma yolunu açar². Ancak bu isyan aynı zamanda kişinin kendini aşarak daha yüksek bir düzene, doğüstü bir düzene, birliğe ve sonsuzluğa doğru yükselme ve yücelme amacını taşır. Bu nedenle Topçu'ya göre, isyanın en temel amacı mutlak itaate ulaşmaktır. İsyana ulaşmanın yolunun ise öncelikle esareti tanımak ve bu esarete karşı koymak olduğu kabul edilmelidir. İnsanı esir eden kuvvetler sadece dışsal değil, aynı zamanda içsel faktörler de olabilir (Utku, 2016, 13). Bu bağlamda, içsel esareti temsil eden ilk unsur olarak "haz" ele alınır.

Nurettin Topçu, insanın haz/zevk, dayanışma/bağlılık ve hakimiyet gibi faktörler tarafından esir alındığına inanır ve özgürlüğü ele aldıktan sonra, bu faktörleri incelemeye başlar. Sonuç olarak, insanın bu faktörleri aşması gerekmektedir, çünkü insanın eylemleri, onu esir alan bu faktörlerle başa çıkmak için bir çaba içinde olacaktır. Bu nedenle isyan, öncelikle insanın doğrudan esir olduğu bu faktörlere karşı olacaktır. Aynı zamanda bazıları, bu faktörlerin her birinin insanın eyleminin kaynağı olduğunu düşünebilir, ancak Topçu'ya göre bu faktörler, kesinlikle özgür eylemin kaynağı olamazlar. Topçu'ya göre özgür eylemin kaynağı, sadece sorumlulukta aranmalıdır. Bu esaretlerden kurtulmak için isyan etmek gerekmektedir.

Bir Esirlik Çeşidi Olarak Haz

Epikürosçuların haz kavramını hayatın anlamı olarak görmesi, Topçu'ya göre bir tabiat kanunu ile çelişmektedir. Tabiat, her canlı varlığın kendi türünün mükemmelliğini hedeflediğini gösterir. Topçu, tabiatın her canlıda hazı arayışını teşvik ettiğini savunur. Ancak, insanların aşırı haz arayışı sonucu

² Değerler ve sosyalleşme bu anlamda en çok da ailede gerçekleşmektedir. Ancak son yıllarda aile değerleri ve sosyalleşmede ailenin etkisinin azaldığına dair iddialara da mevcuttur. Ayrıntılı okumalar için bk. Güngör, 2013; 2015; 2015.

tatminin ardında pişmanlık bıraktığını ve refahın insan iradesini zayıflattığını öne sürer. Topçu'ya göre, gerçekten istenilen şey, haz değil, harekettir.

Haz, insanın doğasında yer alan bir eğilimdir ve acıyı engellemek ve hazdan kaçınmak için çaba gösterir. Epikuros'a göre, haz, bütün varlıkların amacıdır ve insanlar doğaları gereği hazdan kaçınmaya ve acıdan uzak durmaya eğilimlidirler. Ancak Topçu, bu görüşün doğa kanunuyla çeliştiğini savunur ve insanın asıl amacının hazdan çok, kendi türünün mükemmelliğine ulaşmak olduğunu ileri sürer.

Hazın ahlakî bir değer olarak kabul edilmesini eleştiren Topçu, mutluluğun hazzardan ziyade, ruhsal doyumla elde edilebileceğini savunur. Stoacıların görüşlerine de atıfta bulunarak, hazları takip etmek yerine isteklerden kurtulmanın insanı mutlu edeceğini öne sürer. Bedensel ve maddi isteklerden arınan insanın erdemli olabileceğini savunan Topçu, bu yolu izleyenlerin üzüntü ve acıdan kurtulacaklarına inanır.

Topçu, ahlaki doyuma ulaşmanın, isteklere ve hazzara değil, sonsuz iradeye göre hareket etmekle mümkün olacağını vurgular. Ahlak önderleri, peygamberler ve veliler gibi insanlar, isteklerden ve hazzardan vazgeçerek ahlakî olgunluğa ulaşabilirler. Topçu, bu yolda ıstırap duygusunun insanları olgunlaştırabileceğini ve büyük hareketlerin, dinlerin, sanatların ve felsefenin ıstırapla doğduğuna inanır. (Topçu, 2019b, 87)

İstırapın insanı ruhsal olarak derinleştirebileceğini ve özgürlüğe giden yolda bir araç olduğunu savunan Topçu, insanların ıstıraptan kaçmak yerine onunla yüzleşmeleri gerektiğini öne sürer. Ona göre, ıstırap insanların harekete geçmelerine ve büyük işlere imza atmalarına yol açabilir (Topçu, 2019b, 87).

Sonuç olarak, Topçu'ya göre insanın özgürlüğüne engel olan esaretlerden biri hazzdır ve bu hazzdan kaçınma eğilimi, insanın gerçek potansiyelini sınırlar. Ancak ıstırap, insanın bu sınırlamalardan kurtulmasına ve özgürlüğüne ulaşmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, ahlakî olgunluğun ve gerçek mutluluğun, hazzardan çok ruhsal doyumla elde edilebileceğini vurgular.

Bir Esirlik Çeşidi Olarak Dayanışma

İnsani dayanışma, insanın kaderi olarak görülür, çünkü insan tek başına yaşayamaz ve toplum içinde dayanışma zorunlu hale gelir. Ancak Topçu'ya göre, bu dayanışma bireyin özgürlüğünü tehdit eder ve insanın iradesi toplumun genel iradesine boyun eğer. Topçu, dayanışmayı insanî bir olgu olarak kabul eder ve dayanışmanın, bireylerin bir arada yaşamak zorunda oldukları bir kader olduğunu ifade eder. Dayanışmanın iki derecesini vurgular, birincisi pasif dayanışma, ikincisi ise aktif dayanışmadır. Pasif dayanışma,

yaşamak için başkalarıyla dayanışma gerekliliğini içerirken, aktif dayanışma ise bireylerin yeni güçler ve dayanaklar yaratma amacı taşıdığı bir tür dayanışmadır.

Topçu'ya göre, bir birey dayanışma içinde doğar ve bu dayanışmayı kabul etmek zorundadır. Bu durumda birey esir gibi doğar ancak kendi eylemleriyle özgürlüğünü kazanır. Sosyal dayanışma, biyolojik bir karşılıklı bağlılık olgusundan daha fazlasını ifade eder; ahlâkî iş birliği ve emek dayanışması olarak kabul edilir.

Topçu, dayanışmayı hem vazife hem de mecburiyet olarak gören bir bakış açısını benimser. Birey, toplum için yeni sorumluluklar üstlenir ve bu nedenle haklarına karşılık gelir olarak, yüklenmiş olduğu görevleri yerine getirir. Topçu'ya göre iş bölümü, bireyleri birbirine bağlayan bir dayanışma türüdür ve her birey toplumun genel hayatından sorumludur.

Dayanışmanın bir sonucu olarak, Topçu, bireyin iki kez esir olduğuna inanır. İlk esareti, yaşamın gereksinimleri nedeniyle başkalarıyla dayanışma içine girdiği esarettir. İkinci esareti ise topluma karşı taşıdığı sorumlulukları kabul ettiğinde ortaya çıkar. Topçu'ya göre, dayanışma içindeki bir dünyada herkes herkese borçlu bir durumdadır.

Sonuç olarak, Nurettin Topçu, dayanışmanın önemini vurgularken, bireyin özgünlüğünü ve yaratıcılığını koruma gerekliliğini savunur. Ona göre, bireyin içsel özgürlüğü ve sorumlulukları, toplumun belirlediği kuralların ötesine geçmelidir.

Bir Esirlik Çeşidi Olarak Hâkimiyet

Topçu, devletin bireyi temsil ettiği anlayışına karşı çıkar ve bireyin özgürlüğünün devlet tarafından korunamayacağını savunur. Devlet, bireyin iradesini kullanan bir grup veya kişi tarafından yönetildiğinde, bireyin özgürlüğü tehlikede olur. Devletin eğitimi, bireyin şahsiyetini ortadan kaldırmayı amaçlar ve insanın kendisini ifade etme yetisini zayıflatır.

Nurettin Topçu'nun düşüncelerine göre, hâkimiyet ve dayanışma birbirini tamamlayan kavramlardır. Hâkimiyet, devletin yapısını oluşturan bir güç olarak görülür ve ferdi iradeleri birleştirerek devleti oluşturur. Ancak bu hareket, ferdi esirliğe sürükler, çünkü ferdi iradeyi devlete devretmek anlamına gelir.

Topçu, bu esirlik sorununu Jean-Jacques Rousseau'nun "Sosyal Sözleşme" teorisine atıfta bulunarak eleştirir. Sosyal sözleşmeyi, herkesin eşit şartlarda haklarını devrettiği bir topluluğa bütün haklarını vermek olarak tanımlar. Ancak Topçu'ya göre, bu sözleşme suni bir tasavvurdur. Hâkimiyet, fertleri zorla kabul ettirirken, ferdi dayanışma içinde kalmaya zorlar. Bu nedenle fert,

hem dayanışmayı hem de hürriyetini istemekte ve hâkimiyeti kabul etmektedir.

Hâkimiyetin gücünü sınırlamak için geliştirilen kuvvetler ayrılığı ilkesi de Topçu'ya göre yetersizdir. Bu ilke, ferdi temsil etmez ve ferdi iradeleri devlete devretmiş olur. Bu nedenle ferdin hürriyeti tehlikededir.

Topçu, devletin gücünün artmasıyla ferdin giderek güçsüzleşeceğini ve esirleşeceğini savunur. Bu görüşü Herbert Spencer'ın düşünceleriyle destekler. Spencer'e göre, demokrasi bile efendilerin sayısını artırır, bu da ferdin özgürlüğünü sınırlar. Gerçek liberalizmin görevi ise meclislerin gücünü sınırlamaktır.

Topçu, devletin istismarcı olabileceğine dikkat çeker. Fert, devlet karşısında iki kez köledir, kanuna karşı ve sosyal dayanışma gereği. Bu nedenle ferdin devletle dayanışması, onun istismarının kanunla desteklenmesi anlamına gelir. Topçu, devletin verdiği eğitimin ferdi şahsiyeti ve hürriyeti üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtir ve devletin istismarcı bir makine olduğunu düşünür (Topçu, 2019c, 91- 95).

Ancak Topçu, bu soruna çözüm olarak devletsizliği değil, devletin insanî ve evrensel görevlerini yerine getirmesi gerektiğini savunur. Devlet, adaleti sağlamalı, dayanışma hareketini teşvik etmeli ve ferde yeterli güç ve enerjiyi sağlamalıdır. Bu sayede ferdin esirlikten kurtuluşu mümkün olabilir. Ferdin özgürlüğünü elde etmek için Topçu'ya göre temel şart, ahlâklı olabilme yeteneğine sahip olmaktır. Bu ahlaki gelişim, ferdi esirlikten kurtaracak ve nihayetinde "İsyan Ahlâkı"na ulaşılmasını sağlayacaktır.

Esaretten Kurtarıcı Olarak Sorumluluk İradesi

Topçu'ya göre, birey bu esaretlerden kurtulmak ve gerçek özgürlüğünü elde etmek için evrensel bir sorumluluk ideali benimsemelidir. Birey, hakimiyetini kendi hareketleri üzerinde kurmalı, hareketlerini evrensele uzatmalı ve aklının ve vicdanının erişebileceği her hareketten sorumlu olmalıdır. Bu, Topçu'ya göre bireyin esaretten kurtuluşunun yoludur (Topçu, 2015, 83-89).

Topçu, bize sorumluluk şeklinde nüfuz eden özgürlüğün, hareketlerimizde bize hâkim olduğunu, bizi eyleme geçirdiğini ve bizi bizzat onu istemeye mahkûm edecek şekilde suçladığını ifade etmektedir. Ona göre hareketten önce sorumluyuz ancak hareket esnasında özgür oluruz. Sorumluluk diyor Topçu, özgürlüğümüzü bizzat kendimizden çıkarmak suretiyle yaratan şeydir ve sadece sorumlu olduğumuz için özgürüz (Topçu, 2015, 95).

Topçu, sorumluluğun kaynağı olarak endişeyi vurgular. Ona göre, insanın zeki ve özgür olduğu bir bilinç haline sahip olması, hareket etmeye karar

vermesini ve sorumlu olmasını sağlar. Bu irade, insanları etik eylemlerde bulunmaya zorlar.

Endişenin insanın ahlaki yaşamında yarattığı gerilim, sadece bir bilinç durumudur. Bu gerilim, insanların sorumluluklarını düşünmelerine ve bu sorumlulukları yerine getirmelerine yol açar. Topçu, bu gerilimi örneklemek için ebeveynlerin çocuklarını eğitime çabalarını kullanır. Ebeveynler, çocuklarına zorluklar ve acılar yaşatarak onların sorumluluk bilincini geliştirirler.

Topçu, acının insanlar için olumlu bir şey olduğunu savunur. Ona göre, ıstırap, bilinçte bir mücadele ve özgürlüğün işareti olarak ortaya çıkar. Bu mücadele sonunda insanlar sorumluluklarını yerine getirirler.

Sorumluluk, Topçu'ya göre içsel bir ışık olan özgürlükle birlikte gelir. Ayrıca, insanlar atalarının mirasına sahip çıkmak ve toplumlarına katkıda bulunmak gibi evrensel sorumluluklar üstlenirler. Sorumluluk, sadece bireyin kendi özgürlüğünü değil, aynı zamanda başkalarının özgürlüğünü de içerir.

Adalet ve dayanışma arasındaki ilişkiyi ele alan Topçu, adaletin insanların menfaatini koruma amacını taşıdığını ve dayanışmanın temel şartının eşitlik olduğunu belirtir. Ancak Topçu'ya göre şekli bir adalet, insan vicdanına uymaz. Gerçek adalet, içsel sorumluluk iradesi tarafından oluşturulur (Topçu, 2015, 113-116).

Topçu, bireylere, devlete ve millete tarihsel bir sorumluluk yüklemekte ve insanın dünyaya gelişinde bir amacı olduğunu, bu amacın da Allah'ın iradesini yeryüzünde hâkim kılmak olarak belirlendiği gözlemlenmektedir. Bu amacın ahlak anlayışına yansımaları ise yukarıdaki düşünceleriyle paralel olarak dini ve mistik bir şekilde olduğu vurgulanmaktadır (Topçu, 2017a, 167).

İsyân Ahlakı ve Din Bilimleri

Topçu, insanın ruhunu ciddi bir şekilde önemseyen bir düşünürdür ve ruhun kuvvetinin kaynağının din olduğuna inanır. Din ile ahlak, doğuşları ve amaçları açısından birbirleriyle bağlantılıdır. Topçu, tüm dinlerin insanların ahlakını yükseltme amacına sahip olduğuna inanır (Topçu, 2019a, 35-45).

Topçu'ya göre, dinin amacı ile ahlakın amacı genellikle birbirini tamamlar. Her iki alandaki amaç da insanın ruhunu temizlemek, yükseltmek ve sonsuza doğru yönlendirmektir (Topçu, 2019a, 32). Ahlak ve din arasındaki bu ilişkiyi açıklarken, ahlakın dinle birlikte insanlığa sunulduğuna inanır. İslam dininde en yüksek erdemliliğe ulaşan ahlak, felsefe tarihinde birçok ahlak sistemi tarafından geliştirilmiş olsa da İslam'ın bu alandaki katkısının eşsiz olduğunu savunur.

Topçu, tarihsel olarak bilinen tüm dinlerin, insanın sonuyla ilgilendiğini ve bu sonu elde etmek için ahlaki yaşamı teşvik ettiğini ifade eder. İnsanların mutluluğu ve ruhsal selameti için dinlerin sunduğu ahlaki yolları izlediğini örneklerle açıklar. Örneğin, Konfüçyüs ve Tao dinlerini, Hinduizmi, Budizmi ve Mısır dinlerini bu bağlamda ele alır (Topçu, 2019a, 32).

Topçu'ya göre dinler, insanlara ahlak yolunu göstermek için gönderilmiştir ve bu ahlaki yaşam, hem dünya hayatında hem de ölümden sonraki yaşamda mutluluğun anahtarıdır. Topçu, mutluluğun ruhun kurtuluşu ve selameti olduğunu ve bu kurtuluşun yolunun erdemlilik ve ahlaki bütünlükten geçtiğini vurgular (Topçu, 2019a, 83).

Nurettin Topçu'ya göre din, sadece ahlaki tutum ve davranışları değil, aynı zamanda insanın ruhunu da ön plana çıkaran bir anlayışı temsil eder. Din, insanların ruh dünyasını geliştiren ve güçlendiren bir özellik taşıır.

Topçu, toplumun doğasında bulunan din motifini, bu gizemli ve ahlaki derinlikten beslenen bir perspektiften ele alır. Dinin toplumdaki bireyler üzerindeki etkisini ve işlevselliğini vurgular ve bu etkinin tüm topluma yayılmasını arzu eder. Dinin toplumsal katmanlardaki bireyler üzerindeki etkisi ve işlevselliği, toplumun bütününe kapsamalıdır. Topçu, bu konuyu şu şekilde açıklar, "İslam memleketlerinde ruhlar birbirinden ayrılmış, birbirine saldırıyorlar. Her sene yüzbinlerce ziyaretçi ile dolan Kâbe'nin etrafında ruh birliği ve beraberliği meydana gelmiyor. Bunun sebebi ne siyasi ne iktisadi ne de aslında ilmi ve fikri faktörlerdir. Bu durumun temel nedeni İslam'ın temeli ve Kuran'ın özü olan ahlakın kaybedilmiş olmasıdır." Bu ifadelerle Topçu, İslam toplumlarında bireyler arasında birlik ve dayanışmanın eksik olduğunu ve bunun nedeninin ahlaki değerlerin kaybı olduğunu vurgular. Dinin asıl işlevinin ahlaki bir temelde toplumu bir araya getirmek olduğunu düşünür.

Ahlakın gerçekleşmesinde dinin veya Allah'ın rolünün önemli olduğunu vurgular. Ahlak sadece iyiliği bilmekle sınırlı değildir, aynı zamanda ahlaki eylemi gerçekleştirmek zorunluluğunu içerir ve akıl bu zorunluluğu belirlemekte yetersiz kalabilir. Topçu'ya göre, ahlakın gerçekleşmesini sağlayan şey, insanlığın sahibi ve hâkimi olan Allah'tır.

Peygamberlerin aslında ilahi bir ahlak sistemi getirdiğine dikkat çeken Topçu, peygamberlerin ahlak dışı davranışları uyararak, bazı ahlak dışı davranışların insanlara pişmanlık getirebileceğini veya insanlığı felakete sürükleyebileceğini belirtir (Topçu, 2019a, 15).

Topçu, tüm dinlerin temelde ilahi iradeye bağlılık ve teslimiyet içerdiğini savunur ve bu durumun gerçek amacının ruhun yükseltilmesi olduğunu iddia eder. Ruhun yükseltilmesi, ahlak ile özdeşleştirilir. Topçu'ya göre, ahlak

yükselmenin bir sürecidir ve farklı ahlaki seviyeler bulunur. Ahlakın temel basamakları başkalarına zarar vermemekten başlar, en yüksek seviyede ise insanın Allah'ın iradesiyle bütünleşmesini içerir. Her dinin kendine özgü bir ahlaki sistemi olduğunu kabul eden Topçu, dini ahlakın belirli temel ilkelere dayanması gerektiğini belirtir, bu temel ilkelere örnek olarak menfaatsizlik, sonsuzluğa yönelme, aşk ve samimiyeti verir (Topçu, 2018, 50).

Nurettin Topçu, insan düşüncesinin sadece maddeden ibaret görülmesini eleştirmekte ve Sokrates'in düşünceye getirdiği önemi vurgulamaktadır. Sokrates'in, önceki Yunan düşünürlerinin maddenin anlamını araştırma eğilimlerine karşı çıkarak, hakikati aramak için bakışlarımızı dış dünyadan ziyade içimize çevirmemiz gerektiğini savunduğunu öne sürer. Ayrıca, Sokrates'in öğrencisi olan Eflatun'un ahlakı "iyilik ilmi" olarak tanımladığını ve ahlakı diğer bilimlerin üzerine çıkardığını ifade eder (Topçu, 2019a, 15-16).

Nurettin Topçu, ele aldığı ve eleştirdiği ahlaki sistemlerden biri olarak sosyolojizm akımını inceliyor. Bu akımın, Emile Durkheim ile başladığını ve iki ilkeye dayandığını belirtiyor, tecrübi (empirik) ve akılcı olma ilkesi. Topçu'ya göre bu akım, dayanışma temelinde bir tür ahlakı savunuyor ve toplumdaki ahlaki ideali toplumun istekleriyle sınırlarsa, bireyin vicdanını körelten bir itaat ahlakının ortaya çıkacağını iddia ediyor (Topçu, 2019c, 34).

Topçu, bu itaat ahlakını tehlikeli buluyor ve sosyolojik ahlak sistemi içinde "namuslu adam" ahlakını ele alıyor. Namuslu adam, hareketlerini düşünmeden karar veren, gözlerini kapatarak hareket eden ve sadece işini yapan bir karakter olarak tasvir ediliyor. Ancak Topçu, bu ahlak anlayışının insan iradesini özgür ve karar verici olmaktan çıkardığını, sadece toplumun iradesine ve kararlarına bağlı kıldığını savunuyor ve bu nedenle namuslu adam ahlakının bireyi itaat ve kör bir itaate sürüklediğini vurguluyor (Topçu, 2019c, 35).

Topçu, sosyologların ahlakı belirli bir dönemde belirli bir topluluk tarafından benimsenen davranış kuralları olarak tanımladığını ve bu tanıma göre ahlakın zaman ve toplumlar arasında değişebileceğini ifade ediyor. Ancak Topçu'ya göre bu yaklaşım, ahlaki değerlerin evrenselliğini ve kalıcılığını sorgulamadan sadece toplumun normlarına bağlı bir ahlak anlayışı sunuyor. Ona göre ahlaki değerleri iyi ve kötü olarak değerlendirebilecek ölçü yalnızca vicdanın ölçüsü olabilir ve bu nedenle ahlak, sosyolojiden ayrılmış bir kavramdır (Topçu, 2019a, 22).

Topçu, toplumun birey üzerinde hem maddi hem de manevi etkisi olduğunu kabul eder. Ancak sosyolojizmi eleştirir ve bireyin yaratıcılığının önemini vurgular. Ona göre, sosyolojizm bireyi toplumsal determinizmin bir

ürünü olarak görürken, yaratıcı bireyleri ihmal eder (Topçu, 2019c, 82-85; Gündoğan, 2018, 67). Topçu, cemiyeti toplumun organlaşmış bağıntılarıyla bir araya gelmiş bireylerin bütünü olarak tanımlar. Cemiyet içindeki dayanışmanın, bireyin hareketlerini sınırladığını ve onun hürriyetini tehdit ettiğini söyler.

Topçu'ya göre, ahlak kavramı sosyal bir boyut içermelidir. İnsan, doğası gereği sosyal bir varlıktır ve toplum içinde yaşar. Ahlakı anlayabilmek için insanın toplum içinde yaşaması gereklidir, çünkü ahlaki davranışlar genellikle insanların diğer insanlara karşı sergilediği davranışları içerir. Toplum, ahlak kurallarının oluşturulmasında etkili bir rol oynar. Ayrıca, toplum bireylerin bu kurallara uygun davranışlar sergilemelerine katkıda bulunur ve bu kurallara uymayı zorunlu hale getirir.

Sonuç

Nurettin Topçu'ya göre insan hem kişisel dürtülerin hem de toplumsal etkilerin esiri olabilir. Ancak insanın sahip olduğu irade, bu sınırlamalardan kurtulmasını sağlar. İrade, insanın kendi doğasını ve toplumu aşabilmesini mümkün kılar. İrade sayesinde insan, kendi içsel ve dışsal sınırlamaları aşarak özgürlüğüne ulaşabilir. Bu özgürlük, içsel hazlara tutsak olmaktan ve toplumsal baskılara boyun eğmekten kurtulmayı içerir.

Topçu'ya göre insan, iradesini kullanarak tabiatı ve kendi varlığını değiştirebilir. Bu, insanın kendisini aşma ve geliştirme kapasitesini ifade eder. Ancak bu süreçte insan, içsel hazlar ve toplumsal normlar tarafından esir alınmaktan kaçınmalıdır. İrade, insanı bu esaretten kurtarabilen güçtür.

Topçu'nun ahlak anlayışı, temelde sorumluluğu merkeze alır. Sorumluluk, insanın hareketlerini yönlendiren bir şuur halini ifade eder. Bu sorumluluk, olumsuz bir sonuçtan ziyade, hareketlerimizin öncesinde bize rehberlik eden bir içsel bilinçtir. Topçu'ya göre insanlar sadece özgür oldukları için sorumlu değildir, aksine sorumlu oldukları için özgürlerdir. Sorumluluk her zaman önde gelir ve insanın iradesini şekillendirir.

Topçu'ya göre isyan, özgürlüğümüzün ve kaderimizin belirleyicisi olarak görülmelidir. İsyanlı bir yaşam, ruhun ve bedenin selameti için gerekli olan şeylere "hayır" demeyi engeller. Anadolu çocuklarının, mistik geleneğe geri döneceğini ve kutsal bir cihadı ilan ederek hem kendi içsel sınırlamalara hem de zulme karşı başkaldıracaklarını öngören Topçu, bu cihadı cesaretle ve şuur içinde gerçekleştireceklerini belirtir.

Nurettin Topçu'nun fikir dünyasının temelini oluşturan çatışma, madde ve ruh arasındaki çatışmadır. Bu çatışma hem bireyin iç dünyasını hem de dış dünyayı etkileyen iki önemli unsur arasındaki bir mücadeleyi ifade eder. İçsel

dünyaya odaklandığımızda, Topçu'nun felsefesi bireyin içsel deneyimleri ve düşünce dünyası etrafında şekillenir. Ancak dış dünyaya odaklandığımızda, Topçu'nun sosyolojik ve toplumsal fikirleri ön plana çıkar.

Sanayileşme süreci, madde ve ruh arasındaki bu çatışmada maddeyi öne çıkaran bir etken olmuştur. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl boyunca madde, giderek daha fazla önem kazanmış ve ruhun geri plana itilmesine yol açmıştır. Ruh, bu süreçte büyük bir yenilgiye uğramıştır.

Ancak bu ruhsuzluğa karşı bireyin başkaldırısı, Topçu'nun isyan ahlakını ortaya çıkarmıştır. Bu isyan ahlakı, sadece dışsal bir başkaldırı değil, aynı zamanda içsel bir özellik taşır. Bu isyan ahlakı, ruhsal bir boyutta köklenir ve bireyin ahlaki değerlerini temel alarak onun özünü oluşturur.

Nurettin Topçu'nun düşünce sisteminde isyan, dinde dua, tasavvufta aşk, ahlakta kendini insanlığa feda etme ve ulûhiyette fenadır. İsyân, ferdi iradenin özgürlüğünün bir göstergesi olarak kabul edilir ve insanın kendisini gerçekleştirmesi için bir araç olarak görülür.

Ahlak teorilerinde sıkça merkezi olarak kabul edilen fayda, mutluluk, iyilik, vazife, içgüdü ve sempati gibi kavramlar isyan ahlakında pasiflik ifade eden kavramlar olarak görülür. Bu kavramlar, insanın sonsuzluğa ulaşmasını engelleyen engeller olarak kabul edilir. Bu nedenle bireyin bu engellerden kurtulması gereklidir.

Bu kurtuluş süreci, merhamet duygusundan kaynaklanan ve ümit ile iman gibi kaynaklardan beslenen bir isyan anlayışı içerir. Bu isyan anlayışı, Allah'ın insandaki hareketi olarak da görülebilir ve içinde anarşizm ile uysallığı bir araya getiren bir ahlak hareketidir.

Nurettin Topçu'nun isyan anlayışı, muhafazakarlığın önerdiği uysallığa ve deterministik ahlak teorilerine karşı yeni bir ahlaki teori geliştirme çabası olarak kabul edilir ve İslam dininin özgün bir yorumunu sunar.

İsyân ve iman gibi görünen kavramlar, Topçu'nun düşüncesinde aslında birbirini tamamlayan ve destekleyen kavramlara dönüşür. İsyansızlık, ferdi iradeleri toplumsal kölelik haline getirirken, isyan, insanları kölelikten kurtarmak ve hakikatlere ulaşmak için gereklidir.

Topçu'ya göre, insanın içsel isyanı, onu kötülüğe karşı koyabilen ve ayaklanabilen bir varlık yapar. İnsanı diğer varlıklardan ayıran şey, içgüdü ve çıkarlarını bir kenara bırakarak merhameti aktif bir şekilde kullanma yeteneğidir.

Topçu'nun İsyân Ahlakı, toplumun konformist ahlakından farklı bir ahlaki anlayışı temsil eder. Konformist ahlak, bireyleri toplumun kölesi haline

getirebileceği için Topçu, bu anlayışa karşı çıkar. Kendini bulan fert, özgün, yaratıcı ve hakikatleri arayan bir idealist olarak isyan etmek ister.

Topçu'ya göre, toplumun, ferdi iradeyi bastırma eğilimi ve konformizm, birey ile toplum arasında gerilim yaratır. Bu gerilim, bireyin toplumsal baskılara karşı mücadele etmesiyle şahsiyetin ve ahlakın ortaya çıkmasına neden olur. İsyanlı toplumlar, statik ve durağan bir yapıya sahip olabilirler.

Sonuç olarak, Nurettin Topçu'nun düşüncesinde isyan, insanın özgürlüğüne ulaşma ve kaderini anlama yolunda önemli bir araç olarak görülür. İsyan, hem dışsal zorbalıklara hem de içsel kısıtlamalara karşı bir direnişi ifade eder ve insanın şahsiyetini inşa etmesine yardımcı olur.

Kaynakça

- Aydoğdu, Hüseyin. "Ahlâk Filozofu ve Hareket Adamı Olarak Nurettin Topçu." A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 40 (2009), 439-462.
- Bayraktar, Levent. "Bir Düşünür ve Ahlakçı, Nurettin Topçu." <http://www.fenomen.org/home/43-makaleler/113-bir-dusunur-ve-ahlakci-nurettin-topcu.html>, 01.02.2021.
- Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü. Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.
- Çağrı, Mehmet. "Ahlak." TDV İslam Ansiklopedisi, 2, 1-9, İstanbul, 1989.
- Eker, Emrah. "Mustafa Kök ile Nurettin Topçu Üzerine Söyleşi." İslami İlimler Dergisi Türkiye'de Din Sosyolojisi Özel Sayısı, 214. https://www.academia.edu/34041066/Mustafa_Kök_ile_Nurettin_Topçu_Üzerine_Söyleşi_Emrah_Eker.
- Gündoğan, Ali Osman. Arafta Bir Düşünür Nurettin Topçu. Altınordu Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Güngör, Özcan. "Türk Aile Yapısındaki Değerlerin Değişimi ve Alvarlı Efe." Uluslararası Hâce Muhammed Lutfi (Alvarlı Efe) Sempozyumu Bildiriler, 2013, II, 263-274.
- Güngör, Özcan. "Değerler ve Gençlik." Ed. Ö. Güngör, Çalışan Gençlik ve Değerler. Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- Güngör, Özcan. "Aile Değerleri." Ed. Ö. Güngör, Çalışan Gençlik ve Değerler. Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- İlgaroğlu, Muhammet Caner. Nurettin Topçu ve İrade Davası, İstanbul: Çıra Yayınları, 2020.
- İbn Hazm. "Peygamberlerde İsyan Ahlakı." Çev. Nurullah Gülsever. Muhayyel Yayıncılık, 2020.
- Kara, İsmail. Nurettin Topçu. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kara, İsmail. "Nurettin Topçu." TDV İslam Ansiklopedisi 41, İstanbul, 2012.
- Kara, İsmail. "Ahlâk Meselesinde Nurettin Topçu İstisnai Bir Yerde Duruyor." Düşünce Dergisi 66, 2016.

- Karaman, Hüseyin. "Nurettin Topçu'da İrade Kavramı." Muhafazakâr Düşünce 5/19-20 (2009), 79-90.
- Karaman, Hüseyin. Nurettin Topçu'da Ahlak Felsefesi. Dergah Yayınları, İstanbul, 2000.
- Karaman, Hüseyin. "Bir İsyân Ahlakçısı Düşünür Nurettin Topçu." İçinde: Nurettin Topçu Sempozyumu. Editörler: C. Gündoğdu, M. Z. İşcan, M. Cengiz, 15-16 Nisan Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2016.
- Kök, Mustafa. Nurettin Topçu'da Din Felsefesi. Dergah Yayınları, İstanbul, 1995.
- Kök, Mustafa. "Önsöz." İçinde: Nurettin Topçu, İsyân Ahlakı. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Kök, Mustafa. "Bir 'İsyân Ahlakçısı' Olarak Nurettin Topçu." İçinde: Türk Tefekkür Dünyası Bilgi Şöleni 1. Hazırlayan: Özçelik. Pamukkale Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, 64-74.
- Kuzucu, Muammer. "Hilmi Ziya Ülken'in Aşk Ahlakı ile Nurettin Topçu'nun İsyân Ahlakı'nın Karşılaştırılması." Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), 2021.
- Meriç, Cemil. Bu Ülke. İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- Müftüoğlu, Ferruh. Maârif Meseleleri. Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.
- Öner, Ebru. "Nurettin Topçu ve Albert Camus'de Ahlâk, İsyân/Başkaldırı Ahlâkı." Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2/3 (2016), 49-62.
- Topçu, Nurettin. İsyân Ahlâkı. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Topçu, Nurettin. İradenin Dâvası/ Devlet ve Demokrasi. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- Topçu, Nurettin. Yarınki Türkiye. Hazırlayan: Ezel Erverdi, İsmail Kara. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.
- Topçu, Nurettin. Kültür ve Medeniyet. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.
- Topçu, Nurettin. Ahlak Nizamı. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- Topçu, Nurettin. İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.
- Topçu, Nurettin. Ahlâk. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Topçu, Nurettin. Var Olmak. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.
- Topçu, Nurettin. Yarınki Türkiye. Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.